

ВОКАЛЬНО-ВИКОНАВСЬКА ПІДГОТОВКА СУЧАСНОГО ВЧИТЕЛЯ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

VOCAL-EXECUTIVE PREPARATION OF MODERN TEACHER OF MUSIC ART

Перебуваючи в контексті сучасних проблем мистецької освіти, особливого значення набуває професійна підготовка майбутніх учителів музичного мистецтва. Професійне становлення майбутнього вчителя музичного мистецтва відбувається на засаді педагогічних практик вокально-хорового спрямування, спеціальних дисциплін, створення відповідних умов для набуття студентами необхідних компетентностей. У статті розглянуто проблему вокально-виконавської підготовки сучасного вчителя музичного мистецтва та звернуто увагу на необхідність урахування особливостей і механізмів розвитку вокально-хорових навичок у студентів, які оволодівають практичними вміннями у вокальному ансамблі. Розглядаються цілі залучення студентів до співу у вокальному ансамблі, а також загальні завдання їхнього вокально-виконавського розвитку. Пояснюються способи активізації студентів під час навчальної роботи у вокальному ансамблі. Формування необхідних вокально-педагогічних знань і вмінь для оволодіння майбутніми вчителями музичного мистецтва академічної та естрадної манер виконання має здійснюватися на практичних заняттях у вокальному ансамблі. Розкриваються особливості педагогічної діяльності викладача з вокальним ансамблем. Розглядаються особливості навчальної роботи майбутніх учителів музичного мистецтва з радіомікрофонами для відпрацювання вокально-ансамблевої техніки. Оволодіваючи основами вокальної методики, студенти поступово набувають знань щодо об'єктивних закономірностей співочого голосоутворення, особливостей співу в ансамблі, співу різних за стилем музичних творів. Однак увага має спрямовуватися не лише на вузькопрофесійний аспект освоєння студентами вокальної техніки під час співу у вокальному ансамблі, а й на формування їхніх особистісних якостей, набуття необхідних фахових компетентностей для подальшого здійснення музично-педагогічної діяльності.

Ключові слова: професійна підготовка,

вокальний ансамбль, майбутній учитель музичного мистецтва.

Being in the context of contemporary issues of artistic education, the training of future teachers of musical art is of special importance. Professional formation of the future teacher of musical art takes place on the basis of pedagogical practices of vocal-choral direction, special disciplines, creation of appropriate conditions for students to acquire the necessary competencies. The article deals with the problem of vocal-performing training of a modern teacher of musical art and emphasizes the need to take into account the peculiarities and mechanisms of the development of vocal-choral skills for students who acquire practical skills in a vocal ensemble. The purpose of engaging students in singing in the vocal ensemble as well as the general tasks of their vocal-performing development is considered. The ways of activating students during educational work in the vocal ensemble are explained. Formation of the necessary vocal-pedagogical knowledge and skills for mastering the future teachers of musical art of academic and variety manner of performance should be carried out on practical classes in the vocal ensemble. The peculiarities of pedagogical activity of the teacher with the vocal ensemble are revealed. The peculiarities of educational work of future teachers of musical art with radio microphones for the study of vocal-ensemble technique are considered. Mastering the basics of the vocal technique, students gradually acquire knowledge about the objective laws of singing voicing, features singing in the ensemble, singing different musical works in style. However, attention should not be directed only to the narrow professional aspect of the development of vocal techniques by students during singing in the vocal ensemble, but also on the formation of their personal qualities, the acquisition of the necessary professional competencies for the further implementation of musical and pedagogical activities.

Key words: professional training, vocal ensemble, future teacher of musical art.

УДК 378:[37.011.3-051:78]
DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085-2019-13-2-13>

Бондаренко Д.В.,
канд. пед. наук,
старший викладач кафедри теорії
і методики музичного навчання,
співу та хорового диригування
Криворізького державного
педагогічного університету

Постановка проблеми в загальному вигляді. Удосконалення процесу підготовки вчителя музичного мистецтва у вищих педагогічних навчальних закладах залишається актуальним, оскільки сучасна загальноосвітня школа потребує фахівців нового формату. Залучаючи своїх учнів до різних видів музично-виконавської діяльності, вчителі музичного мистецтва сприяють їхньому духовному зростанню, розширенню їхнього світогляду. Зацікавлюючи учнів творами музичного мистецтва, вчитель має бути сам умотивованим, активним, творчим, володіти як методикою викладання академічного вокалу, так і методикою естрадного вокалу. Саме тому фахова підготовка сучасних учителів музичного мистецтва

здійснюється не тільки в академічного напрямі, а й в естрадному. Завдяки цьому студенти мають змогу самореалізовуватися під час музично-педагогічної діяльності в загальноосвітній школі, що є одним із факторів їхнього професійного зростання.

Важливим під час фахового розвитку майбутніх учителів музичного мистецтва є залучення їх до концертної діяльності, оскільки це уможливіє набуття ними неоціненного досвіду. Вирішенню проблемних ситуацій, які виникають під час концертного виконання у вокально-хоровому колективі, сприяє застосування студентами набутих фахових знань і вмінь. Видатні педагоги-музиканти: О. Апраксина, Л. Арчажнікова, Д. Кабалевський

та інші – зазначають, що володіння навичками виконавської діяльності є неодмінною умовою фахового зростання вчителя музичного мистецтва.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

У науково-методичній літературі К. Барвінська, Л. Дмитрієв, В. Ємельянов, М. Микиша, В. Морозов, О. Плеханова та інші досліджують специфіку вокальної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва. Питання оволодіння студентами вокально-виконавською технікою під час фахового навчання у вищій школі розглядають В. Антонюк, Н. Гребенюк, К. Матвєєва, А. Менабені тощо. Дослідження сучасних педагогів К. Судачков, Г. Маляренко та інших розкривають особливості процесу формування вокальної культури студентів.

Поряд із тим М. Коробкова, С. Панова та інші в працях розглядають різноманітні підходи до розвитку естрадно-співацьких можливостей виконавців, а саме метод «інструментального вокалу». У методичних розробках Е. Белоброва, І. Ісаєва, А. Карягіна, В. Мельниченко, В. Мозогот, А. Молчанов, В. Сірова, Н. Скопец та інших представлено набутий досвід навчання естрадного співу, розглядаються проблеми виховання музичного смаку виконавців, особливості використання технічних засобів у процесі підготовки співака до публічного виступу. У працях У. Саржента, В. Семенова, М. Львова, В. Тімохіна, Г. Гараняна, А. Симоненко та інших розглядаються жанрово-стильові особливості естрадного вокального мистецтва.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. У статті розглядаються особливості керівництва викладачем вокальним ансамблем і навчальної роботи студентів у вокальному ансамблі під час фахової підготовки в сучасних умовах із використанням можливостей сучасної інформаційної техніки, досвіду сценічної постановки концертних номерів.

Метою статті є розгляд основних педагогічних проблем вокально-виконавської підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва в контексті фахової підготовки у ВНЗ.

Виклад основного матеріалу. Під час фахового розвитку майбутніх учителів музичного мистецтва здійснюється залучення їх до вивчення навчальних фахових дисциплін, де особлива роль належить різним видам співочої діяльності, а саме сольному, хоровому та ансамблевому співу.

Під час фахової підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва викладачі залучають їх до концертної діяльності в різних вокальних ансамблях, які вирізняються за організаційно-структурними, стильовими, регіональними й місцевими особливостями. Професійні ансамблі народної

музики значною мірою вибудовують свій репертуар із фольклорних джерел різних традицій, керуючись вимогами сценічного ефекту – популярності пісень, контрастності сценічного втілення, що нівелює автентичний оригінал. Професійні артисти бездоганно володіють технікою гри на народних інструментах, мають належну вокальну підготовку, відповідний артистизм, однак їхнє виконавство часто є уніфіковане й неідентичне щодо традиції, інколи позначається штучністю інтерпретації, репертуару, що виводить їх у межі виконавського фольклоризму [6, с. 724].

Професійні вокальні ансамблі, як правило, мають невеликий склад виконавців. Якісний склад виконавців передбачає як суто жіночі або чоловічі голоси, так і мішаний тип вокального ансамблю. Вони виконують як популярні пісні, так і музичні твори, що є цікавими для пересічного слухача, використовуючи спів в обраній виконавській манері. У їхній діяльності однаково важливими є дослідницький і виконавський аспекти, спрямовані на глибинне проникнення виконавців у народний пісенний стиль. Керівником такого колективу найчастіше стає професійний хоровий диригент, учитель музичного мистецтва, вокальний виконавець, що володіє методикою викладання вокалу, знаннями щодо співочих стилів, аранжування музичних творів.

Спираючись на дослідження М. Міщенко, зазначимо, що кожен естрадний ансамбль як виконавський колектив поступово виробляє свій стиль виконання завдяки обраній співочій манері, специфічним прийомам виразності. У творчому пошуку співаків вокального ансамблю власної стильової моделі здійснюється пошук характерного звукового колориту [5].

Викладачі в репертуар вокальних ансамблів, як правило, включають пісні, що виконуються а capella (без інструментального супроводу) та з інструментальним супроводом. Сучасний ансамблевий спів передбачає використання сценічних костюмів, відеоряду, мультимедійної сітки, а також елементів сценічного руху. За жанровими характеристиками це є музичні твори для вокального ансамблю, естрадні пісні, народні пісні з можливою трансформацією для наближення до сучасного мислення слухача, зі сценічним утіленням на основі законів музичного мистецтва.

Дослідники сучасного стану інтерпретації пісенного фольклору для ансамблевого виконання на сцені зазначають, що це відбувається у взаємодії двох основних тенденцій збереження й трансформації народних традицій. Завдяки принципам естетичної стилізації в обробках народних пісень народна пісня трансформується в нові естрадні форми ансамблевого виконавства. Останнє передбачає розроблення драматургії сценічного втілення пісні з використанням

вокальних прийомів і хореографічних елементів, сучасних електронних музичних інструментів або народних музичних інструментів, можливостей засобів мультимедіа для органічного поєднання вокального звучання, інструментального звучання, сценічних рухів, костюмів, відеоряду, світла. Усе вищезазначене впливає на сприйняття глядачами звучання вокального ансамблю.

Процес виховання майбутнього вчителя музичного мистецтва як учасника вокального ансамблю має перетворюватися у творчий пошук виконавської істини, коли викладач разом із учасниками вокального ансамблю аналізує, проникає в сутність змальованого композитором образу. У результаті творчої взаємодії учасників вокального ансамблю реалізується процес оволодіння ними співацькими навичками, які уможливають виконання різних за труднощами музичних творів. Це взаємопов'язано з формуванням художнього світогляду студентів через набуття слухового досвіду, а також виконавського досвіду. Під час навчальної роботи над музичним твором викладач має виховувати в студентів емоційно-ціннісне ставлення до музичного твору та дійсності, розвивати стійкий музично-естетичний інтерес. На думку С. Юрчук, викладач має спрямовувати студентів до дотримання принципу єдності художнього й технічного, а також до емоційно-виразного забарвлення голосу [7].

Важливим під час фахового розвитку майбутніх учителів музичного мистецтва є співвідношення технології класичної та власне естрадної манер виконання. А. Конніков метою естрадного виховання визначає пошук характерного, самобутньо забарвленого співочого тембру, що легко впізнається слухачами [4, с. 42]. Оволодіння студентами цими манерами передбачає створення умов для роботи з радіомікрофонами. Оскільки виконання сучасних естрадних пісень передбачає не тільки якісний ансамблевий спів, а й спів зі сценічними рухами, використання радіомікрофонів є зручним. Для цього викладач пропонує студентам вокальні навчальні вправи на дикцію та артикуляцію під час співу з використанням мікрофона. Розглядаючи процес оволодіння студентами вмінь щодо професійного використання мікрофона, Н. Дрожжина зазначає, що це передбачає вміння направляти його під потрібним кутом, тримати на достатній відстані від губ, відчувати його як продовження співочого апарату, як засіб подачі чистого посиленого голосу [2, с. 82].

Розглядаючи навчальну роботу вокального ансамблю, А. Даценко пов'язує її з розвитком культури ансамблістів порівняно з набуттям ними фахових компетенцій. «Культура ансамбліста передбачає не тільки ступінь освіченості (в музикантському й загальнокультурному сенсі), а й розвиток психолого-поведінкових особливос-

тей кожного учасника ансамблю. У такому жанрі необхідна тонка виконавська деталізація, володіння чисто хоровими навичками, що ще більше звужує коло зацікавлених виконавців» [1, с. 15].

Варто відзначити, що студенти під час позааудиторної навчальної роботи у вокальному ансамблі використовують набуті вокально-хорові вміння, які відпрацьовуються під час репетиції відповідно до типу й виду вокального колективу. Залучаючи студентів до навчальної роботи у вокальному ансамблі, викладач спрямовує їх до чистого інтонування під час співу. Для цього викладач залучає студентів до самоконтролю над правильним звукоутворенням і звуковеденням.

Важливим є кантиленний спів, що потребує залучення студентів до слухового контролю, самоконтролю над своїми вокальними діями та аналізу співу інших учасників колективу. Ми спиралися на дослідження Д. Євтушенка, який, розглядаючи українську національну співацьку традицію, визначає такі чинники: фонетичний склад мовлення, менталітет народу, специфіку психології, темпераменту, смаків, уподобань, думок, мрій, надій, інтересів. Розглядаючи риси сталої співацької манери в Україні, дослідник зазначає, що вона вирізняється природною невимушеністю роботи голосового апарату з використанням ясної дикції та артикуляції під час співу. Ця співацька традиція вирізняється кантиленністю, яка дає підстави називати Україну «північною співацькою Італією» [3, с. 18]. Уміле виконання кантиленного співу передбачає використання правильного співацького дихання, що також може використовуватися як художній засіб під час виконання сучасних музичних творів. Поряд із тим опрацювання акордів потребує здійснення гармонічного аналізу для виявлення характерних ступенів ладу, які необхідно виділяти динамічно у звучанні акорду залежно від його розташування в ладу. Навчальна репетиційна робота передбачає створення штучного ансамблю, що є необхідним для однакового звучання голосів. Ансамблевий спів передбачає тембральне злиття голосів зі співом на опорі, використанням чіткої вимови приголосних і розспівування голосних звуків. Оскільки учасники вокального ансамблю мають різні за силою голоси та різний тембральний спектр, під час співу «forte» викладач спрямовує їх до використання різної відстані співу в мікрофон. Так студенти із сильними голосами мають тримати далі мікрофон, ніж студенти з менш сильними голосовими даними. Як правило, студенти володіють різними рівнями вокальної підготовки, тому необхідним є опрацювання однакового виконання студентами вокальних прийомів співу legato, non legato, staccato, marcato. Важливим є висловлення характерних особливостей змістової

сутності музичного твору засобами художньої виразності. Хороша вокально-ансамблева техніка забезпечує досить високий рівень виконання будь-якого музичного твору.

Висновки. Сьогодні вчитель музичного мистецтва повинен на достатньому рівні оволодіти вокально-хоровими вміннями, щоб залучати учнів до позаурочної навчальної роботи у вокально-хорових колективах, а згодом залучати їх до виконавської діяльності в шкільних концертах. Саме тому важливою є організація навчальної діяльності студентів під час співу у вокальному ансамблі, коли викладач прищеплює вокальну культуру, сприяє розширенню світобачення, їхнього духовного розвитку. Важливим компонентом вокально-методичної підготовки студентів є формування вокально-виконавської культури, естетичного смаку. Навчальна робота майбутніх учителів музичного мистецтва передбачає розвиток їхніх музичних, художніх, артистичних здібностей, а також їх спонукання до творчого самовиявлення.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Даценко А.С. Вокальний камерний ансамбль (історичний аспект). *Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка*. 2013. № 18 (277). Ч. II. С. 15–17.
2. Дрожжина Н.В. Функції мікрофону у вокальному виконавстві на естраді. *Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти: зб. наук, праць*. Вип. 15. Харків: ХДУМ ім. Котляревського, 2005. С. 77–86.
3. Євтушенко Д. Питання вокальної педагогіки. Київ, 1987. 254 с.
4. Конников А.П. Мир естрады. Москва: Искусство, 1980. 272 с.
5. Міщенко М.М. Сучасна культура України (друга половина XX – початок XXI ст.). Харків: НТУ «ХПІ», 2014. 156 с.
6. Павленко І. Вокальні ансамблі сучасного побутування (жанрові особливості). *Народознавчі зошити*. 2013. № 4 (112). С. 723–726.
7. Юрчук С.В. Робота над вокально-хоровими навичками: метод. посіб. / Хмельницький державний центр естетичного виховання учнівської молоді. Хмельницький, 2011. 22 с.